

Omgevingspreventie in het uitgaansleven: meer veiligheid en minder gezondheidsschade

Omgevingspreventie gaat over preventiemaatregelen die zich richten op factoren in de omgeving. Deze maatregelen verkleinen de kans dat mensen **overmatig** drinken of drugs gebruiken of dat hier **problemen of incidenten** door ontstaan. Met omgevingspreventie kan je onbewuste keuzes die mensen maken beïnvloeden. Dit komt door verandering in de sociale omgeving. Mensen gaan anders denken over alcohol en drugs en de sociale norm om niet te gebruiken wordt sterker. Het is daarmee een goede aanvulling op andere soorten preventie zoals voorlichting [1]. Voorbeelden van vragen die horen bij omgevingspreventie zijn: 'Hoe is de ruimte waar mensen alcohol en drugs gebruiken ingericht?' 'Welke wetgeving is van toepassing?' 'Hoe wordt hierop toegezien?' 'Welke huisregels zijn er?'

Omgevingspreventie in de uitgaanssetting

Alcohol- en drugsgebruik komt in de uitgaanssetting vaker voor dan op andere plekken [2,3]. De uitgaanssetting heeft ook vaker dan andere settings direct te maken met negatieve gevolgen van gebruik zoals gezondheidsincidenten, agressie en een onveilige sfeer [2,4,5]. Omgevingspreventie in de uitgaanssetting vraagt om een samenwerking tussen een brede groep professionals zoals beleidsmakers, clubeigenaren, horecaondernemers en handhavers [5]. Omgevingspreventie stelt hen in staat om gezamenlijk het uitgaansleven veiliger en gezonder maken.

Het vervolg van deze factsheet gaat in op drie vormen van omgevingspreventie voor de uitgaanssetting [1].

- 1 Fysieke maatregelen;
- 2 Economische maatregelen;
- 3 Wet- en regelgeving.

1 Fysieke maatregelen

Bij fysieke omgevingspreventie gaat het over aanpassingen in *fysieke kenmerken* van de omgeving die het gewenste gedrag makkelijk maken.

- *Verandering in de eigenschappen van voorwerpen, of de plek waar ze staan.* Een klassiek voorbeeld van fysieke omgevingspreventie in de uitgaanssetting is het schenken van alcohol in kleine smallere glazen. Alcoholconsumptie gaat hierdoor omlaag [6,7]. Een ander voorbeeld is het geluidsvolume niet te hoog zetten. Een hoger geluidsvolume gaat samen met meer en sneller drinken van alcohol [8,9].
- *Aanpassingen in de locatie.* Een slechte doorstroom van mensen en drukte, slechte ventilatie, vieze ruimtes en een te hoge temperatuur hangen samen met meer dronkenschap en een verhoogde kans op agressie (al dan niet middelen-gerelateerd) [10,12]. Ook is het belangrijk dat mensen kunnen zitten in zogenaamde 'chill-out' plekken [10,13]. Dat verkleint de kans op agressie en gezondheidsincidenten. Bij verlichting gaat het om balans. Een te felle verlichting zorgt voor irritatie onder de gasten. Maar er moet wel genoeg verlichting zijn om te zien wat er op de dansvloer gebeurt. Dit verkleint de kans op onwenselijk gedrag zoals drugsgebruik, dealen en seksueel grensoverschrijdend gedrag [10].
- *Het aanbieden van alternatieven voor het drinken van alcohol.* Door gezonde alternatieven beschikbaar te hebben, drinken mensen minder alcohol en verkleint de kans op nadelige gevolgen van alcoholconsumptie [10,14]. Dit gaat bijvoorbeeld over het aanbieden van gratis water, het beschikbaar hebben van een aantrekkelijk en divers aanbod in alcoholvrije drankjes en zorgen dat mensen ook eten kunnen kopen.

2 Economische maatregelen

Economische maatregelen gaan over de prijs van alcohol en drugs.

- *Geen prijsacties in de horeca.* Gemeenten hebben mogelijkheden om happy-hours en andere prijsacties in de horeca te verbieden via de Alcoholwet. Ondernemers kunnen ook zelf beleid maken om geen prijsacties te doen. Acties die de prijzen van alcohol *verlagen* zorgen voor een toename in alcoholconsumptie en gerelateerde incidenten [19]. De alcoholbranche heeft een reclamecode voor alcoholhoudende dranken opgesteld die bepaalde prijs- en promotieacties in de horeca beperken.
- *Verhogen van de alcoholprijs.* Het *verhogen* van de prijs is een van de meest effectieve maatregelen die tot minder alcoholconsumptie leidt [20]. Het is ook belangrijk om de prijs van *alcoholvrije* alternatieven relatief laag te houden.

De verkoop van drugs speelt zich af in de illegaliteit, waardoor de invloed op de prijs beperkt is.

- *Accijns op alcoholhoudende dranken.* Accijns op alcohol ontmoedigt de consumptie van alcohol [15]. De tarieven voor de accijns op alcoholhoudende dranken zijn vastgelegd in de Wet op de Accijns. De tarieven voor bier zijn gekoppeld aan het alcoholgehalte [16]. Hoe hoger het alcoholgehalte, hoe hoger de accijns op het bier.
- *Minimum Unit Pricing (MUP).* Dit is een maatregel die een minimale prijs stelt waarvoor een standaard eenheid alcohol kan worden verkocht. Deze maatregel leidt o.a. tot minder verkoop van alcohol en een afname in alcoholgerelateerde sterfte [17,18]. In een aantal Europese landen is deze maatregelen ingevoerd, maar in Nederland niet.

Kader 1: de rol van de gemeente

De gemeente ziet er op toe dat de Alcoholwet wordt nageleefd (zie ook Handreiking toezicht op de Alcoholwet). Wanneer deze wet wordt overtreden dan heeft de gemeente ook een handhavende rol. Om het belang van de regels uit de Alcoholwet uit te leggen en er voor te zorgen dat de regels worden nageleefd zet de gemeente ook in op (omgevings)preventie. Gemeentes leggen de preventiemaatregelen en het handhavingsbeleid vast in het verplichte Preventie- en handavingsplan Alcohol (P&H-plan Alcohol). Bij het opstellen en uitvoeren van het P&H-plan trekken gemeenten idealiter op met de horeca en andere stakeholders van het uitgaansleven. De Alcoholwet biedt de gemeente ook de mogelijkheid om aanvullende maatregelen te nemen, zoals een verbod op prijsacties, beperken van de openingstijden of een gebiedsverbod voor het verkopen van alcohol. Door deze maatregelen drinken mensen minder alcohol en nemen alcohol-gerelateerde problemen zoals agressie en ongelukken af [19, 23, 24]. Gemeenten nemen deze maatregelen vaak op in hun APV.

③ Wet- en regelgeving

Maatregelen volgend uit wet- en regelgeving gaan over wat is toegestaan en welke verplichtingen er gelden [1]. In Nederland zijn er diverse wetten en regels die gaan over het terugdringen van alcoholconsumptie en het beperken van alcohol schade.

- Alcoholwet: deze wet heeft tot doel het voorkomen van gezondheidsschade en het terugdringen van verstoring van de openbare orde. Verschillende belangrijke maatregelen staan hierin. De gemeente heeft een belangrijke rol bij de naleving (zie kader 1).
 - Het verbod van alcohol schenken aan minderjarigen en het verbod op wederverstrekking. Dit houdt in dat een volwassene geen drank mag kopen en dat geven aan een minderjarige. Personeel mag geen alcohol verkopen aan een volwassene wanneer duidelijk is dat deze het aan een minderjarige gaat geven.
 - Beschonken klanten mogen niet toegelaten worden tot een uitgaansgelegenheid. Personeel mag niet werken als zij onder invloed zijn of in kennelijke staat van dronkenschap zijn.
 - Uitgaansgelegenheden waar alcohol verkocht wordt moeten in het bezit zijn van een alcoholwetvergunning. Leidinggevenden moeten voldoende kennis en inzicht hebben met betrekking tot sociale hygiëne en een diploma en een registratie in het Register Sociale Hygiëne hiervoor hebben.
 - Voor het schenken van alcohol tijdens evenementen moet er ook een geldige vergunning zijn of een tapontheffing. Deze kan worden aangevraagd bij de gemeente. Daarnaast kan een evenementenvergunning nodig zijn. Voor meer tips en maatregelen op evenementen is er de leidraad Alcohol, drugs en tabak op evenementen - Trimbos-instituut.

- Wetboek van Strafrecht: er mag niet doorgeschonken worden aan beschonken klanten (artikel 151f Wetboek van Strafrecht).
- Opiumwet: verbiedt het bezit, de handel, de verkoop, het vervoer en de productie van de drugs die op lijst 1 of lijst 2 van de Opiumwet staan. Hierdoor zijn er bijvoorbeeld grenscontroles op de invoer van drugs, worden drugslabs ontmanteld en kunnen dealers aangehouden worden en een strafblad krijgen.

Naleving en handhaving van wet- en regelgeving is nodig om de maatregelen effect te laten hebben

Op het niveau van de uitgaansgelegenheid zijn er mogelijkheden tot een deurbeleid en huisregels. In kader 2 staan verschillende suggesties van maatregelen vanuit Koninklijke Horeca Nederland. Gemeenten en ondernemers kunnen in overleg hiervan afwijken of kiezen voor een andere formulering.

Tot slot

Eerdergenoemde maatregelen hangen samen en overlappen soms ook. Daarnaast heeft omgevingspreventie invloed op andere risicofactoren voor alcohol- en drugsgebruik zoals sociale normen en hoe mensen over middelengebruik denken [21]. De impact van omgevingspreventie reikt dus verder dan alleen het veranderen van automatisch gedrag. Een belangrijk aandachtspunt bij de implementatie van omgevingspreventie is dat maatregelen onderdeel worden van een integrale aanpak. Dit boekt de beste resultaten op het gebied van gezondheid en veiligheid [22]. Vind [hier](#) een inspiratiekaart met een aantal best practices voor een integrale aanpak in de uitgaanssetting.

Kader 2: een selectie van verschillende suggesties voor een deurbeleid van Koninklijke Horeca Nederland bron: KHN | Format en suggesties voor een deurbeleid

- Bezoekers die zichtbaar onder invloed zijn van alcohol of drugs, wordt de toegang geweigerd.
- Het gebruiken of verhandelen van drugs is ten strengste verboden. Bij handel of gebruik van harddrugs (pillen, etc.), worden de aangetroffen goederen in beslag genomen, volgt verwijdering en wordt de toegang ook in het vervolg ontzegd.
- Het is niet toegestaan dronken, aangeschoten of anderszins onder invloed aan de deur verschijnen.
- Onze gasten mogen geen drugs verhandelen of daartoe uitnodigen.
- Geen toegang aan personen in bezit/en of onder invloed van drugs (harddrugs en softdrugs).
- Bij drugsbezit wordt de toegang ontzegd.
- Geen toegang aan personen die overlast voor de omgeving veroorzaken.

Bronnen

1. European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (2019). European Prevention Curriculum: a handbook for decision-makers, opinion-makers and policy-makers in science-based prevention of substance use, Publications Office of the European Union, Luxembourg.
2. Feltmann, K., Elgán, T. H., Strandberg, A. K., Kvillemo, P., Jayaram-Lindström, N., Grabski, M., ... & Gripenberg, J. (2021). Illicit drug use and associated problems in the nightlife scene: a potential setting for prevention. *International journal of environmental research and public health*, 18(9), 4789.
3. Nordfjærn, T., Bretteville-Jensen, A. L., Edland-Gryt, M., & Gripenberg, J. (2016). Risky substance use among young adults in the nightlife arena: An underused setting for risk-reducing interventions?. *Scandinavian journal of public health*, 44(7), 638-645.
4. Hughes, K., Anderson, Z., Morleo, M., & Bellis, M. A. (2008). Alcohol, nightlife and violence: the relative contributions of drinking before and during nights out to negative health and criminal justice outcomes. *Addiction*, 103(1), 60-65.
5. Bellis, M. A., Hughes, K., & Lowey, H. (2002). Healthy nightclubs and recreational substance use: From a harm minimisation to a healthy settings approach. *Addictive behaviors*, 27(6), 1025-1035.
6. Mantzari, E., Hollands, G. J., Law, M., Couturier, D. L., & Marteau, T. M. (2024). Impact on beer sales of removing the pint serving size: An ABA reversal trial in pubs, bars, and restaurants in England. *PLoS Medicine*, 21(9), e1004442.
7. Mantzari, E., Ventsel, M., Pechey, E., Lee, I., Pilling, M., Hollands, G. J., & Marteau, T. M. (2023). Impact on sales of adding a smaller serving size of beer and cider in licensed premises: an ABA reversal design. *BMC public health*, 23(1), 1239.
8. Guéguen, N., Hélène, L. G., & Jacob, C. (2004). Sound level of background music and alcohol consumption: An empirical evaluation. *Perceptual and motor skills*, 99(1), 34-38.
9. Stafford, L. D., & Dodd, H. (2013). Music increases alcohol consumption rate in young females. *Experimental and Clinical Psychopharmacology*, 21(5), 408.
10. Hutchins, L., Pennay, A., & Wijsmuller, A. (2014). Licensed venue design and harm minimisation: a neglected domain. *Stemming the tide of alcohol*, 89.
11. Quigley, B. M., Leonard, K. E., & Collins, R. L. (2003). Characteristics of violent bars and bar patrons. *Journal of studies on alcohol*, 64(6), 765-772.
12. Hughes, K., Quigg, Z., Eckley, L., Bellis, M., Jones, L., Calafat, A., ... & Van Hasselt, N. (2011). Environmental factors in drinking venues and alcohol-related harm: the evidence base for European intervention. *Addiction*, 106, 37-46.
13. Blanzat, C., Phan, O., Hamonniere, T., & Bonnaire, C. (2024). The PEERCARE peer led programme for college students: A qualitative evaluation of a "chill-out" harm reduction space. *Nordic Studies on Alcohol and Drugs*, 14550725231225597.
14. De-Loyde, K., Ferrar, J., Pilling, M. A., Hollands, G. J., Clarke, N., Matthews, J. A., ... & Attwood, A. S. (2024). The impact of introducing alcohol-free beer options in bars and public houses on alcohol sales and revenue: A randomised crossover field trial. *Addiction*, 119(6), 1071-1079.
15. Chaloupka, F. J., Powell, L. M., & Warner, K. E. (2019). The use of excise taxes to reduce tobacco, alcohol, and sugary beverage consumption. *Annual review of public health*, 40(1), 187-201.
16. Prijsbeleid Alcohol. Geraadpleegd op: 13 januari 2025 van: [Prijsbeleid alcohol - Expertisecentrum Alcohol](#). *Expertisecentrum Alcohol, Trimbos-instituut, Utrecht*.
17. O'Donnell, A., Anderson, P., Jané-Llopis, E., Manthey, J., Kaner, E., & Rehm, J. (2019). Immediate impact of minimum unit pricing on alcohol purchases in Scotland: controlled interrupted time series analysis for 2015-18. *bmj*, 366.
18. Patterson, C., Giles, L., Whitehead, R., Greci, S., Ferguson, K., Fraser, C., ... & Beeston, C. (2023). Evaluating the impact of minimum unit pricing for alcohol in Scotland: a theory-based synthesis of the evidence. *The Lancet*, 402, S14.
19. Puac-Polanco, V., Keyes, K. M., Mauro, P. M., & Branas, C. C. (2020). A systematic review of drink specials, drink special laws, and alcohol-related outcomes. *Current epidemiology reports*, 7, 300-314.
20. Anderson, P., Chisholm, D., & Fuhr, D. C. (2009). Effectiveness and cost-effectiveness of policies and programmes to reduce the harm caused by alcohol. *The lancet*, 373(9682), 2234-2246.
21. Helmer, S. M., Burkhart, G., Matias, J., Buck, C., Engling Cardoso, F., & Vicente, J. (2021). "Tell me how much your friends consume"—personal, behavioral, social, and attitudinal factors associated with alcohol and cannabis use among European school students. *International journal of environmental research and public health*, 18(4), 1684.
22. Eassey, C., Hughes, C. E., Wadds, P., de Andrade, D., & Barratt, M. J. (2024). A systematic review of interventions that impact alcohol and other drug-related harms in licensed entertainment settings and outdoor music festivals. *Harm reduction journal*, 21(1), 47.
23. Nepal, S., Kypri, K., Tekelab, T., Hodder, R. K., Attia, J., Bagade, T., ... & Miller, P. (2020). Effects of extensions and restrictions in alcohol trading hours on the incidence of assault and unintentional injury: systematic review. *Journal of studies on alcohol and drugs*, 81(1), 5-23.
24. Chikritzhs, T., & Stockwell, T. (2002). The impact of later trading hours for Australian public houses (hotels) on levels of violence. *Journal of studies on alcohol*, 63(5), 591-599.

Colofon

Trimbos-instituut
Postbus 725
3500 AS Utrecht
T: 030 – 297 11 00

Auteur
Desirée Spronk

Met medewerking van
Patrick van Iperen, Britt Bilderbeek
en Marjan Möhle

Vormgeving
The Creative Hub | Canon

Beeld
Gettyimages.nl

Artikelnummer: TRI-65034

Copyrights Trimbos-instituut, 2025
Alle rechten voorbehouden. Niets uit
deze uitgave mag worden veeveelvoudigd
of openbaar gemaakt, in enige vorm
op enige wijze, zonder voorafgaande
toestemming van het Trimbos-instituut.